

Till
Tjänstemännens Centralorganisation

Remiss

Datum
2020-03-11

Vår referens/våra referenser
Jesper Lundholm, Avtal och Politik

Bättre studiestöd till äldre (U2019/04318/UH)

Unionen tillstyrker förslagen:

- att åldersgränsen för rätt till studiemedel höjs med fyra år från 56 till 60 år och att nedtrappningen i rätten att ta lån förskjuts med fyra år, från 47 till 51 år.
- att möjligheterna att få fler veckor med studiemedel än veckogränserna medger när det finns arbetsmarknadsskäl, utökas från 40 till 80 veckor för gymnasiala och eftergymnasiala studier.

Unionen anser dock att åldersgränsen för rätt till extra veckor med studiemedel vid arbetsmarknadsskäl bör sänkas med fem år från 40 till 35 års ålder, så att inte grupper med behov av utbildning utesluts.

Unionen anser dessutom att det bör införas en ny reglering så att extra veckor med studiemedel inte ska påverkas av nedtrappningen i rätten att ta lån på grund av ålder. Det är inte rimligt att personer som beviljas extra veckor av arbetsmarknadsskäl från dryg 50 års ålder inte ska kunna erhålla studiemedlets lånedel, och därmed få väsentligt sämre förutsättningar att finansiera studier.

- att en förutsättning för att få extra veckor utöver veckobegränsningen kan vara att det finns arbetsmarknadsskäl. Unionen bedömer däremot att utredningens definition av arbetsmarknadsskäl är alltför snäv, och därför endast i begränsad utsträckning täcker in behoven av kompetens i privat sektor. Enligt utredningen är förutsättningen för att arbetsmarknadsskäl ska anses finnas att det finns ett samhälleligt behov av utbildningen. Vilket i sin tur av utredningen definieras som att det ska vara fråga om en utbildning som kan förväntas leda till ett yrke inom vilket det råder eller kan antas råda brist på utbildad arbetskraft i Sverige när den studerande beräknas vara klar med utbildningen.

Begreppen *yrke* och *bristyrke* träffar i större utsträckning behov i offentlig sektor, där det dels i stor utsträckning rör sig om väl avgränsade och definierade yrken, dels finns ett stort inslag av yrken som kräver en viss examen och inte sällan även en legitimation. Dessa utbildningar är då reglerade i förordning och samma krav gäller över hela landet. I privat sektor finns inte i samma utsträckning väl avgränsade yrken, och därmed fångar inte heller begreppet bristyrken in kompetensbehoven i samma utsträckning. I privat sektor rör det sig snarare ofta om bristkompetenser, och det är möjligt att ta ett jobb med olika slags utbildningsbakgrund eller utifrån kompetens som utvecklats i arbetslivet. Olika individer har därmed också behov att fylla på med olika utbildningsinsatser utifrån sina specifika behov. Definitionen av samhällsligt behov behöver därför kompletteras så att bristkompetenser inkluderas.

- att det när det gäller studier på grundskolenivå eller gymnasienivå alltid ska anses finnas ett samhällsligt behov av utbildningen om studierna syftar till att en person ska kunna skaffa sig grundskolekompetens eller gymnasiekompetens och om personen saknar en sådan kompetens sedan tidigare. Utredningen konstaterar att dessa kompetenser måste anses vara grundläggande förutsättningar för att en person ska kunna etablera sig på svensk arbetsmarknad.

Unionen vill framföra att detta resonemang bör gälla för alltfler kompetenser även på eftergymnasial nivå, och varför en kompletterande definition av arbetsmarknadsskäl bör införas som tar utgångspunkt i att utbildningen stärker individens ställning långsiktigt på arbetsmarknaden.

- Att återbetalningstiden ska vara 25 år eller det lägre antal år som återstår till utgången av det år då låntagaren fyller 64 år.

Unionen invänder mot förslaget

- att införa en strikt gräns på tre år utan studiemedel för att kunna få extra veckor med studiemedel. Unionen delar uppfattningen att den tid som ska ha gått utan att den sökande haft studiemedel behöver kortas. Men en gräns på tre år förutsätter att vuxna enbart studerar under längre sammanhängande perioder. Unionens bedömning är att många vuxna istället har behov av att studera under kortare och i tiden relativt tätt återkommande perioder, för att sammantaget kunna fylla på med den nya kompetens de har behov av för att möta förändrade kompetenskrav på arbetsmarknaden. Utbildningsinsatserna behöver kunna ske när det uppstår behov och förutsättningar finns i arbetsliv och privatliv. Det krävs därför en mer flexibel reglering som gör det möjligt att få extra veckor med studiemedel av arbetsmarknadsskäl, även när individen studerat med studiemedel under den senaste treårsperioden.

Unionen avstyrker förslaget

- att åldersgränsen för avskrivning av lån flyttas med fyra år, från 67 år till 71 års ålder för den som inte klarat att betala av lånet. Unionen anser att åldersgränsen för avskrivning av lån bör följa LAS-åldern för rätt att kvarstå i anställning. Det är inte rimligt att ett studiestöd som ska stärka möjligheterna till studiefinansiering högre upp i åldrarna utformas så att låntagare behöver betala av studieskulder då de ska leva på sin pension. Redan idag är mycket få beredda att ta studielån i högre åldrar, och den föreslagna åldersgränsen för avskrivning skulle rimligen avhålla ytterligare personer från att ta lån.

Unionen delar delvis utredningens bedömning

- att studiemedel inte ska ges för ytterligare en deltidsnivå. Unionen bedömer att ytterligare en deltidsnivå på 25 procent kan göra viss nytta, under förutsättning att också fribeloppet höjs så att fler tjänstemän kan erhålla studiemedel utan reducering.

Samtidigt blir studiestödet per individ relativt lågt och intresset att ta lån är sannolikt begränsat. Unionen bedömer därför att andra åtgärder i studiemedlet som ger bättre förutsättningar att finansiera mer omfattande utbildningsinsatser, som högre bidrag och höjt fribelopp för vuxna, ska prioriteras i första hand.

Unionen delar inte utredningens bedömning om

- att inga ytterligare åtgärder för att främja omställning eller vidareutbildning högre upp i åldrarna bedöms vara lämpliga.

Utredningen menar att höjda studiemedel skulle innebära en översubventionering av äldres studier.

Unionen bedömer till skillnad från utredningen att det är en förutsättning att staten står för en högre del av kostnaderna för vuxnas och yrkesverksammas studiefinansiering genom en väsentligt högre bidragsnivå i studiemedlet, om väsentligt fler vuxna ska ha råd att genomföra nödvändig vidareutbildning och omställning. Det är en därmed nödvändigt för en bättre fungerande kompetensförsörjning i såväl privat som offentlig sektor.

Utredningen konstaterar vidare också att fribeloppsnivån är väl tilltagen och att den därför inte bör höjas.

Unionen bedömer till skillnad från utredningen att fribeloppet behöver höjas kraftigt, inte minst vid deltidsstudier. Detta för att arbetsinkomster i

ökad utsträckning ska kunna läggas samman med studiemedel utan att studiemedlet reduceras. Undersökningar som Unionen genomfört visar att stor grupper privatanställda tjänstemän helst skulle vilja kombinera deltidarbete med studiemedelsfinansierade deltidstudier för att stärka sin studiefinansiering. Fribeloppet är ett uppenbart hinder för detta.

Utredningen nämner att fackliga företrädare fört fram som förslag att ersättningar från kollektivavtalade fonder ska räknas bort när den studerandes sammanräknade inkomst fastställs i förhållande till fribeloppet, men konstaterar att sådana undantag inte bör göras.

Unionen anser till skillnad från utredningen att det är centralt att det införs en reglering om att ersättningar som finansieras via kollektivavtal inte ska reducera studiemedlet. Detta för att individerna sammantaget ska få en inkomst som gör fler tar steget till studier. Så länge kollektivavtalade ersättningar räknas av på studiemedlet begränsas möjligheterna för parterna på arbetsmarknaden att genom kollektivavtal bidra till en bättre fungerande studiefinansiering. Konsekvensen är att utbildning som behövs för att kompetensförsörjningen ska fungera uteblir. Eftersom staten inte rimligen kan stå för alla kostnader för yrkesverksammas omställning bör ett modernt och rationellt studiemedel utformas så att det går att lägga samman samhällets resurser.

Utredningen konstaterar avslutningsvis att en ytterligare åtgärd bland annat kan vara att se över utformningen av tillägglånet, till exempel vad gäller beloppsnivå och den längsta tid som lånet kan lämnas för.

Unionen anser att ett högre tillägglån som kan ges under längre tid än idag i sig inte är negativt. Det kan för några få individer innebära bättre möjligheter studiefinansiering. Men som enskild förändring kommer det inte underlätta för mer än ett fåtal, sett till hur få som idag är beredda att ta tillägglån.

Sammantaget innehåller promemorian förslag som om de utformas på ett ändamålsenligt sätt, kan vara viktiga steg i rätt riktning när det gäller att skapa en bättre fungerande studiefinansiering för vuxna. Men det saknas i promemorian förslag på förändringar som i praktiken förbättrar villkoren för yrkesverksamma. Så länge inte också villkoren förbättras kommer effekten i form av ökat studiedeltagande bland vuxna bli högst begränsad. Orsaken till detta beror rimligen i huvudsak på hur utredningsuppdraget utformades.

3.5.1 Åldersgränserna höjs för rätt till studiebidrag, studielån och studiestartsstöd

Förslag: Åldersgränsen för rätt till studiemedel höjs från 56 till 60 år. Nedtrappningen i rätten att låna börjar vid 51 år och slutar vid 60 år. Åldersgränsen för rätt till studiestartsstöd höjs från 56 till 60 år.

Unionen ser positivt på förslagen och bedömer att de är väl avvägda utifrån hur behoven av studiemedel ser ut. Unionen tillstyrker även den föreslagna åldersgränsen för rätt till studiestartsstöd.

3.5.2 Både åldersgränsen för beräkning av ordinarie återbetalningstid och avskrivningsåldern bör höjas

Förslag: Återbetalningstiden ska vara 25 år eller det lägre antal år som återstår till utgången av det år då låntagaren fyller 64 år. Eventuell resterande skuld ska betalas till dess full återbetalning har skett, dock längst till utgången av det år då låntagaren fyller 71 år. Studielån och återkrav som inte har betalats vid utgången av det år då låntagaren fyller 71 år ska skrivas av.

Unionen tillstyrker att åldersgränsen för när lånen senast ska vara betalda, som konsekvens av den höjda åldersgränsen för rätt till lån, höjs med fyra år till 64 års ålder. Unionen ställer sig däremot negativ till förslaget att åldersgränsen för avskrivning av lån flyttas med fyra år, från 67 till 71 års ålder för den som inte klarat av att betala av lånet. Unionen anser att åldersgränsen för avskrivning av lån bör följa LAS-åldern för rätt att kvarstå i anställning. Det är inte rimligt att ett studie-stöd som syftar till att stärka möjligheterna till studiefinansiering högre upp i åldrarna utformas så att låntagare som haft svag betalningsförmåga behöver fortsätta betala av studieskulder i en ålder då de är hänvisade till att leva på sin pension.

Utredningen hänvisar i sitt förslag till en avskrivningsålder på 71 år till att det av uppdragsbeskrivningen framgår att en utgångspunkt är att förslagen inte ska öka statens kostnader för avskrivning av studielån. Unionen är kritisk mot uppdragets utformning i det fallet. Unionen vill lyfta det faktum att såväl officiell statistik som olika undersökningar visar att det redan idag är mycket få vuxna som är beredda att ta studielån i högre åldrar. Om det dessutom uppstår en risk för att de ska behöva betala av sitt lån, i det fall de inte klarar att betala av lånet under den stipulerade återbetalningstiden, även efter att de inte har rätt att stanna kvar i anställning är Unionens bedömning att än färre i dessa åldersgrupper skulle vara beredda att ta studielån. Konsekvensen är att utbildning som såväl individ som samhälle är beroende av riskerar att inte bli av.

Enligt samma skäl som ovan avstyrker Unionen förslaget att höja åldern för avskrivning av återkrav till 71 års ålder. Även i det fallet är det rimligt att det finns en koppling till LAS-åldern.

4.4.1 Vad som kan vara arbetsmarknadsskäl eller andra särskilda skäl för att få rätt till fler veckor vidgas och förtydligas

Förslag: Äldre studerande ska kunna få studiemedel under längre tid än vad veckogränserna medger om det har gått mer än tre år sedan den studerande senast bedrev studier med studiemedel och det antingen finns arbetsmarknadsskäl eller andra särskilda skäl för det.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om de villkor som ska vara uppfyllda och de övriga förutsättningar som ska gälla för att studiemedel ska kunna lämnas med hänsyn till arbetsmarknadsskäl.

Unionen delar utredningens uppfattning att bedömningen av när arbetsmarknadsskäl föreligger idag är både för sträng och komplicerad. Unionen instämmer även i att det finns behov av att vidga målgruppen och förenkla bestämmelserna.

Unionen ställer sig vidare positiv till att korta tiden under vilken individen inte får ha haft studiemedel, för att kunna få extra veckor av arbetsmarknadsskäl. Unionen invänder däremot mot att det införs en strikt karenstid på tre år utan studiemedel. En sådan tidsgräns förutsätter att vuxna enbart studerar under längre sammanhängande perioder. Unionens bedömning är att många vuxna behöver kunna använda extraveckor med studiemedel under flera kortare perioder, för att de sammantaget ska kunna fylla på med den kompetens de behöver för att kunna möta förändrade kompetenskrav på arbetsmarknaden.

Yrkesverksamma behöver kunna anpassa sina studier både till när behov uppstår och till när det är möjlighet att studera sett till arbetsliv och privatliv. Unionen bedömer att det därmed krävs en mer flexibel reglering som gör det möjligt för dem som har arbetsmarknadsskäl att få studiemedel även när de använt studiemedel under den senaste treårsperioden.

Unionen vill i sammanhanget framhålla att det av uppdragsbeskrivningen framgår att utredaren ska lämna förslag på hur antalet veckor med studiemedel kan utökas med utgångspunkten att *såväl kortare kompletteringskurser* som tvååriga yrkes- eller mastersutbildningar ska möjliggöras. Det är då problematiskt om det inte ska gå att läsa mer än en kurs med studiemedel under en treårsperiod.

Unionen anser att det är rimligt av statsfinansiella skäl att extra veckor inte ska beviljas oavsett skäl, och att det därför med en väl avvägd reglering är rimligt att ha en begränsning till arbetsmarknadsskäl. Unionen vill dock framhålla att definitionen av begreppet arbetsmarknadsskäl är avgörande, och att utredningens förslag till definition är för snäv för att i tillräcklig utsträckning fånga in behoven av kompetens i privat sektor.

Utredningen föreslår att det för att det ska vara fråga om arbetsmarknadsskäl ska finnas ett *samhälleligt behov av utbildningen*. Utredningen skriver sedan att de mer generösa dispensreglerna ska gälla när personer utbildar sig till *yrken* inom

branscher där det råder brist på arbetskraft i Sverige. På ett annat ställe skriver utredningen att arbetsmarknadsskäl syftar på det samhälleliga behovet av utbildade, dvs. att det är en så kallad *bristyrkesutbildning*.

Unionen invänder mot den starka kopplingen mellan arbetsmarknadsskäl och begreppet yrke. I stora delar av privat sektor finns inte lika väl avgränsade och tydligt definierade yrken som i offentlig sektor. Ofta föreligger inte heller krav på viss utbildning, examen eller legitimation för att kunna ta ett jobb, som fallet ofta är i offentlig sektor. I privat sektor rör det sig snarare ofta om brist på olika kompetenser. Och enskilda individer har i hög grad olika behov avseende vilka kompetenser just de behöver tillgodogöra sig genom studier, för att kunna ta och utföra arbetsuppgifterna i ett nytt jobb. Definitionen av vad som utgör arbetsmarknadsskäl och ett samhälleligt behov kopplat till bristerna på arbetsmarknaden behöver därför kompletteras på ett sätt så att även brist på kompetenser inkluderas.

Unionen vill lyfta fram att det även borde gå att införa en kompletterande grund för arbetsmarknadsskäl som tar fasta på om utbildningen kan anses stärka individens ställning på arbetsmarknaden ur ett långsiktigt perspektiv.

Det perspektivet tillämpas redan av utredningen i och med förslaget att det,

när det gäller studier på grundskolenivå eller gymnasienivå, alltid ska anses finnas ett samhälleligt behov av utbildningen om studierna syftar till att en person ska kunna skaffa sig grundskolekompetens eller gymnasie-kompetens och om personen saknar en sådan kompetens sedan tidigare.

Dessa kompetenser måste anses vara grundläggande förutsättningar för att en person ska kunna etablera sig på svensk arbetsmarknad.

Unionen tillstyrker utredningens förslag, men bedömer att det rimligen också finns en lång rad kompetenser på eftergymnasial nivå som kan anses vara en förutsättning för att upprätthålla sin anställningsbarhet och möta förändrade kompetenskrav på arbetsmarknaden.

Utredningen skriver också att det vid bedömningen av om det finns ett arbetsmarknadsbehov av den aktuella utbildningen exempelvis bör kunna tas stöd från Arbetsförmedlingens och SCB:s återkommande bedömningar av efterfrågan på utbildad arbetskraft och utbudet av yrkeshögskoleutbildningar. Utredningen skriver vidare att det som exempel kan finnas ett samhälleligt behov av en utbildning som leder fram till ett yrke som når upp till bristindex 4 eller 5 eller för vilket prognosen är att det kommer råda liten eller mycket liten konkurrens om jobben.

Unionens anser att Arbetsförmedlingens och SCB:s återkommande bedömningar av efterfrågad arbetskraft och bristindex inte i tillräcklig utsträckning fångar kompetensbehoven som de ser ut i privat sektor. Prognoserna har generellt lättare att bedöma och identifiera tydliga behov inom offentlig sektor. Dels då det i större utsträckning rör sig om väl avgränsade yrkesgrupper med tydliga utbildningskrav, och därtill ofta finns legitimationskrav för att få utöva dessa yrken. Dels då det relativt lätt går att räkna på pensionsavgångar och personalbehov inom exempelvis vård, skola och barn- och äldreomsorg i relation till utvecklingen av antalet barn

och äldre i befolkningen. Unionen anser att det behöver användas andra, kompletterande metoder för att bedöma behoven i privat sektor.

Unionen tillstyrker utredningens förslag att det, till skillnad mot dagens tillämpning, inte bör vara nödvändigt att den nya utbildningen har någon koppling till personens tidigare studier. Det kan alltså enligt utredningen vara fråga om att en person vill slutföra, komplettera, förnya, bredda eller fördjupa en tidigare utbildning eller att en person vill byta inriktning till en helt annan yrkesbana.

Unionen tillstyrker likaså utredningens förslag att det till skillnad mot i dag inte heller bör krävas att det finns ett särskilt individuellt behov av utbildning för att det ska anses finnas arbetsmarknadsskäl, dvs. att en person har varit arbetssökande eller haft osäkra eller tillfälliga anställningar under en längre tid. Och att även personer som har en fast anställning bör kunna få rätt till ytterligare veckor för att möta de kompetensbehov som uppstår på arbetsmarknaden.

Unionen ställer sig också positiv till att det inte heller bör vara nödvändigt att de beviljade veckorna räcker till för hela den nya utbildningen, och att den studerande bör vara fri att planera finansieringen av sina studier som han eller hon vill.

4.4.2 Antalet ytterligare veckor som kan ges för studier på gymnasienivå och eftergymnasial nivå utökas till 80 veckor

Förslag: Till äldre studerande som har rätt till studiemedel under längre tid än vad veckogränserna medger med hänsyn till arbetsmarknadsskäl eller andra särskilda skäl ska studiemedel kunna lämnas i ytterligare högst 80 veckor på eftergymnasial nivå respektive på gymnasienivå och i ytterligare högst 40 veckor på grundskolenivå.

Unionen är positiv till den föreslagna utvidgningen med 40 veckor till totalt 80 extra veckor på eftergymnasial respektive gymnasial nivå. 80 veckor motsvarar exempelvis längden på en masterutbildning och flertalet yrkeshögskoleutbildningar. Bedömningen är att 40 veckor på grundskolenivå är rimlig.

4.4.3 40-årsgränsen för rätt till ytterligare veckor bibehålls

Bedömning: Det ska fortfarande finnas en 40-årsgräns för rätt till studiemedel utöver veckogränserna med hänsyn till arbetsmarknadsskäl eller andra särskilda skäl.

Utredningen framhåller att en 40-årsgräns innebär att dispensmöjligheterna inte påverkar yngre studerandes planering av sina studier, vilket skulle kunna få en negativ påverkan på genomströmningen hos studerande som ska påbörja sin första utbildning.

Unionen förordar till skillnad från utredningen att åldersgränsen sänks till 35 år. Snabba strukturförändringar på arbetsmarknaden påverkar även yrkesverksamma i dessa åldrar, och det är angeläget att inte stora grupper med behov av vidareutbildning exkluderas från möjligheten att erhålla extra veckor när ett arbetsmarknadsbehov uppstår.

Utredningen konstaterar att för studerande som är 51 år och äldre och som får rätt till ytterligare veckor med studiemedel kan dock rätten till veckor med studielån vara begränsad i enlighet med den så kallade lånetrappan.

Unionens uppfattning är att det behöver införas en ny reglering så att de extra veckorna med studiemedel undantas från låneavtrappningen på grund av ålder. Annars står personer som redan har tagit maximalt antal veckor med studiemedel från 51 års ålder utan möjlighet att erhålla lånedelen av det studiemedel som ges för extra veckor, vilket avsevärt försvårar deras möjligheter att finansiera studier. Eftersom även tidigare erhållna veckor med studiemedel räknas in när antalet kvarvarande veckor beräknas enligt lånetrappan innebär det dessutom att även personer med relativt kort eftergymnasial utbildning står utan möjlighet att erhålla studielån vid en ålder strax över 50 år. Detta trots att de mycket väl kan ha mer än 15 år kvar i arbetslivet.

5.4 Det föreslås inte någon ny deltidnivå

Bedömning: Studiemedel ska inte ges för ytterligare en deltidnivå.

Unionen bedömer att ytterligare en deltidnivå på 25 procent kan göra viss nytta, under förutsättning att också fribeloppet höjs så att fler tjänstemän kan erhålla studiemedel utan reducering. Fler skulle kunna gå ned i tid- och lättare kunna genomföra studierna.

Samtidigt bedömer Unionen att andra åtgärder i studiemedlet som ger bättre förutsättningar att finansiera mer omfattande utbildningsinsatser, som högre bidrag och höjt fribelopp för vuxna, ska prioriteras i första hand. Så länge studiemedlet består till mer än tre fjärdedelar av lån är det inte heller troligt att särskilt många yrkesverksamma ser det som attraktivt att studera med studiemedel på 25 procent. Som utredningen konstaterar är den högsta möjliga ersättningen vid studiemedel på 25 procent 2 875 kronor i månaden, där bidragsdelen uppgår till knappt 900 kronor. För dem med över 35 000 kronor i månaden i heltidslön, som går ned till 75 procent av heltid, skulle ersättningen bli lägre på grund att inkomsterna överstiger fribeloppsgränsen.

6.2 Alternativa åtgärder som skulle kunna främja omställning eller vidareutbildning högre upp i åldrarna

Bedömning: Inga ytterligare åtgärder för att främja omställning eller vidareutbildning högre upp i åldrarna bedöms vara lämpliga.

Höjda studiemedelsbelopp

Utredningen framhåller att höjda studiemedel har potential att få fler att studera. Men att det trots det inte är lämpligt att lämna förslag om höjda studiemedel, framför allt då det kan innebära en översubventionering av äldres studier.

Vidare lyfter utredningen fram

att forskning visar att statliga interventioner, till exempel i form av studiestöd, fungerar bättre om de genomförs tidigare i människors liv än om de genomförs senare, vilket bland annat beror på att avkastningen av att studera senare i livet är lägre. De grupper som står längst från arbetsmarknaden, till exempel personer som saknar grundskole- eller gymnasieutbildning, har dessutom redan rätt till studiemedlens högre bidragsnivå. Höjda bidragsbelopp riskerar utöver detta att bli kostsamma för samhället och skulle resa rättvisefrågor i förhållande till yngre studerande.

Unionen delar inte utredningens bedömning. Att staten står för en högre del av kostnaderna för vuxnas och yrkesverksammas studiefinansiering genom en väsentligt högre bidragsnivå i studiemedlet, är en förutsättning för att väsentligt fler vuxna ska ha råd att genomföra nödvändig vidareutbildning och omställning. Det är därmed också en förutsättning för en bättre fungerande kompetensförsörjning i såväl privat som offentlig sektor.

Kompetensbehoven på arbetsmarknaden kan inte mötas om inte också de som redan har en gymnasial eller eftergymnasial utbildning har råd att genomföra den återkommande utbildning de behöver för att kunna ta nya jobb där kompetensbristerna är än större än i det nuvarande jobbet. Det är därmed förknippat med höga kostnader för samhället i form av sämre fungerande kompetensförsörjning om inte yrkesverksamma kan ställa om till förändrade kompetenskrav på arbetsmarknaden.

Högre fribelopp eller att undanta vissa inkomster

Utredningen konstaterar att fribeloppsnivån är väl tilltagen och att den inte bör höjas. Och hävdar vidare att ett höjt fribelopp dessutom skulle sänka de studerandes prestationer, vilket skulle påverka genomströmningen negativt.

Unionen delar inte utredningens bedömning om att fribeloppet är väl tilltaget och att det inte bör höjas. För de allra flesta yrkesverksamma, mitt i livet, med utgifter för boende och ofta ett försörjningsansvar, är studiemedlet inte tillräckligt för att finansiera studier. Arbetsinkomster måste därför i ökad utsträckning kunna läggas samman med studiemedel utan att studiemedlet reduceras. Undersökningar som Unionen genomfört visar dessutom att en stor grupp yrkesverksamma helst skulle vilja kombinera deltidsarbete med studiemedelsfinansierade deltidsstudier för att stärka sin studiefinansiering. Fribeloppet är ett uppenbart hinder för detta.

Unionen delar inte heller utredningens resonemang om att genomströmning påverkas negativt av ett höjt fribelopp. För yrkesverksamma skulle ett högre fribelopp tvärtom öka genomströmningen, då fler skulle ha råd att ta studieledigt och därmed kunna frigöra mer tid till studierna. Idag studerar tre av fyra av de som

studerar i högskolan i åldersgruppen 40-56 år helt utan studiemedel. De är hänvisade till kortare studier ofta parallellt med heltidsarbete och familjeliv. Omständigheter som gör att många inte lyckas slutföra studierna.

Fribeloppet är dessutom redan så pass högt att en ytterligare höjning inte bör ha större påverkan på genomströmningen bland yngre studenter. Men för att säkerställa att en höjning av fribeloppet inte påverkar yngre studerandes prestationer, kan ett högre fribelopp kopplas exempelvis till en viss ålder, och möjligen till en bedömning att utbildningen stärker individens ställning på arbetsmarknaden.

Utredningen lyfter vidare fram att fackliga företrädare har fört fram ett förslag om att undanta vissa inkomster vid inkomstprövningen. Och skriver vidare:

I huvudsak går förslaget ut på att medel som betalas ut från kollektivavtalade fonder ska räknas bort när den studerandes sammanräknade inkomst fastställs. De ska därmed inte ligga den studerande till last när inkomsten prövas i förhållande till fribeloppsgränsen. Att undanta inkomster vore emellertid att bortse från den studerandes verkliga ekonomiska situation. De belopp som betalas ut från kollektivavtalade fonder kan variera mellan olika fonder och eventuellt mellan individer. Sådana undantag bör inte göras. Rätten till studiemedel bör bestämmas efter en objektiv bedömning av studerandes samtliga inkomster i förhållande till fribeloppsnivån.

Unionen delar inte utredningens bedömning. Den princip utredningen hänvisar till måste ställas mot såväl yrkesverksammas behov av att kunna finansiera uppehållet i samband med utbildning de behöver för att möta förändrade kompetenskrav på arbetsmarknaden, som mot samhällets behov av en fungerande kompetensförsörjning. Om individen sammantaget ska få en inkomst som gör att fler tar steget till studier krävs ett studiemedel där det går att lägga samman samhällets resurser. Så länge kollektivavtalade ersättningar räknas av på studiemedlet begränsas möjligheterna för parterna på arbetsmarknaden att genom kollektivavtal bidra till en bättre fungerande studiefinansiering. Konsekvensen är att utbildning som behövs för att kompetensförsörjningen ska fungera uteblir på grund av att ingen tar ansvar för individens studiefinansiering.

men frågan om ytterligare åtgärder bör följas noggrant

Utredningen för fram att en ytterligare åtgärd bland annat kan vara att se över utformningen av tillägglånet, till exempel vad gäller beloppsnivå och den längsta tid som lånet kan lämnas för.

Unionen anser att ett högre tillägglån som kan ges under längre tid än idag i sig inte är negativt. Men det kommer endast att skapa bättre möjligheter att finansiera studier för ett fåtal individer. Som enskild förändring har förslaget liten effekt, sett till hur få som idag är beredda att ta tillägglån.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Martin Linder', with a stylized flourish at the end.

Martin Linder, Förbundsordförande, Unionen